

neves tudósai – köztük Rómer Flóris, Horváth Árpád, Kerékgyártó Árpád – előadásait, mivel a városi közéletbe bekapcsolódva minden energiájával a városi közművelődési egyletek – egyébként sikertelen – életre hívását, illetve a közgyűjtemények megszervezését választotta élete meghatározó céljának és feladatának. Később, kora megannyi történészéhez és régészéhez hasonlóan munka közben, a terepen sajátította el autodidakta módon a szakmai fogásokat, amelyek minden hibájuk ellenére hosszú évtizedekig, olykor mindmáig használatos kézikönyvek és forráskiadványok megszületéséhez vezettek.

Már 22 évesen, 1869-ben élete első publikációjában helyi történelmi társulat megalakítására buzdított, a Szabadelvű Kör Történelmi és Régészeti Szakosztályaként működve múzeumi gyűjtéssel is foglalkozott. A történelmi tudományokkal végérvényesen 1882-ben jegyezte el magát, amikor a frissen adományozott Somogyi-könyvtár könyvtárnokává nevezik ki. A kötet jól összegzi azt az 1882 utáni folyamatot, amelynek keretében kiformalódott egy vidéki nagyváros közgyűjteményi hálózata, miként épült be a város mindennapi életébe egy jelentős könyvgyűjtemény, illetve mekkora erőfeszítések árán sikerült a társadalom- és természettudományos gyűjtemények alapjait megvetni, gyarapítani és fejlesztési elveit, finanszírozási gyakorlatát kialakítani. Mindeközben a tanulmány életszerűen ismerteti meg az olvasót a városban folyó szakmai és politikai természetű vitákkal, a helyi szakmai és emberi problémákkal, amelyek végül is nem állták útját a Könyvtár és Múzeum fejlődésének, de igencsak hozzájárultak Reizner korai halálához. Ugyan megghiúsult akadémikussá választása, de megélte 1899-ben a múzeumi kiállítások – képtár, érmészeti, régészeti és történelmi anyag – megnyitását, illetve fő műve a *Szeged története* megjelenését. A mai szakemberek Reizner könyvtári és muzeológusi működésének – teljes joggal – pozitívumait, előretételeit vonásait hangsúlyozzák, aminek eredményeit mindmáig élvezzi a város és közönsége. Mint utóda, Móra Ferenc méltatta: „vér-

beli tudós, erőskezű szervező, akinek vezetése alatt készült az első nagy katalógus, s aki eddigi szerény bérlakásból a kultúrpalotába telepítette át a könyvtárt. Nevéhez fűződik a múzeum megalapítása is, amelynek legrégebb osztályait, a régiség- és éremtárt, továbbá a szépművészeti gyűjteményt ő állította fel.” (78. o.)

Fári Irén dicséretes módon igyekszik a helyi szegedi fejlődést elhelyezni a korszak hazai történetében, illetve az európai múzeumlapítási törekvések sorában. Érzésünk szerint, a helyi szegedi társadalom elmélyültebb, részletesebb rajza, párhuzamba állítva más vidéki városokban folyó tudomány- és intézményszervező munkával még inkább érthetővé és a mai olvasó számára értelmezhetőbbé tette volna Reizner így is izgalmas alakját és életművét. A jelen könyv erényei feljogosítanak bennünket arra a reményre, hogy a szerző tollából további műveket vehetünk majd kézhez a kor magyar tudományszervezéséről.

Hazai viszonylatban kétségtelenül elismerésre méltó, hogy a kötethez személy- és tárgymutatót csatoltak, igaz, meglepő módon az csak a Bibliográfia tételeit dolgozza fel. A kötet igényes tartalmával és borítójával némiképpen ellentétben áll a belső címlap szerencsétlen tipográfiája, s a számítógépes szerkesztés és konvertálás megannyi – olykor még szórakoztató is, pl. rögtön az ajánlásban Szabadelvű Kör helyett Szabadelvű Kört említő – kisebb-nagyobb, sokszor bántó grammatikai hibája; remélhetőleg a későbbi szerkesztők okulnak belőle.

VESZPRÉMY LÁSZLÓ

Dizionario dei tipografi e degli editori italiani. Il Cinquecento. Diretto da Marco MENATO, Ennio SANDAL, Giuseppina ZAPPELLA. Volume I. A–F. Milano, 1997. Editrice Bibliografica. LXXIII, 463 l.

A könyvnyomtatás legkorábbi korszakában Itália a legjelentősebb országok közé tartozott. A 15. században szerepe vezető

volt, de a 16.-ban is – német nyelvtérület mögött – az előkelő második helyet foglalta el a világon. Így a régi nyomtatványokkal foglalkozóknak rendkívül fontos, hogy minél jobb áttekintéssel rendelkezzenek az akkori itáliai nyomdászok és kiadók fölött. Természetesen már eddig is jelentős irodalma volt azoknak a személyeknek, akik az „olasz csizma” területén a 16. században könyveket adtak közre. E munkák közül a legutóbbi, 1989-ben megjelent összefoglalás Fernanda Ascarelli és Marco Menato munkája volt: *La tipografia del '500 in Italia*.

Most ennél is nagyobb szabású, részletesebb lexikon készül a 16. századi itáliai nyomdászokról és kiadókról. Az említett Ascarelli–Menato munka a mai Olaszország tartományainak betürendjében, azon belül városanként, majd ott tevékenységük időrendjében sorolja fel és ismerteti az egyes személyekre vonatkozó legfontosabb tudnivalókat, egyetlen kötetben. A most ismertetésre kerülő nagyszabású vállalkozás nem a korábbi, földrajzi szempont, hanem a személyek (ill. vállalkozások) betürendjében tárja fel a minden korábbi hasonló kiadványokban közreadottaknál lényegesebben gazdagabb ismeretanyagát.

Ez a hatalmas munka csak úgy vált megvalósíthatóvá, hogy ehhez nem kevesebb, mint 84 munkatárs segítségét vették igénybe. Az egyes személyekről szóló cikket ezek készítették. E személyek az ország legkülönbözőbb városai-ban tevékenykednek, kivétel e téma nagy angol szakértője, a Londonban élő Dennis E. Rhodes. Az e kérdéskörrel foglalkozó korábbi kiadványok – szinte kizárólag – nyomtatott forrásokra támaszkodtak. Most ez jelentős levéltári adatokkal bővült, ami rendkívül fontos, hiszen az itáliai levéltárak gazdagsága a 16. századból is legendásan és számunkra irigylésre méltóan gazdag.

Mind a három szerkesztő neves szakember. Menato neve már szóba került fentebb, hiszen ő volt a társszerzője az említett legutóbbi összefoglalónak. Sandal a Pó völgye több városában is tevékenykedve (Milano, Bergamo, Brescia,

Verona) széles körű ismeretekkel rendelkezik e témakörben, amelyet könyvei bizonyítanak. Zappella kimagaslóan jelentős publikációiban tárja fel e korszak rendkívül gazdag, itáliai könyvdiszítését, ezen belül is a nyomdászjelvényeket.

Ilyen széleskörű összefogásnak és szakszerű szerkesztésnek meg is lett az eredménye. A nagyléptékű munka első kötete az A–F betűcsoportot öleli fel. Belekerültek ide mindazok a személyek, akik tehát a 16. században Itáliában könyvek nyomtatásával és kiadásával foglalkoztak. Amennyiben tevékenységük a korábbi, ill. a későbbi századra is kiterjedt, úgy a lexikon a 16. századon kívül végzett tevékenységükről is tudósít.

Természetesen valamennyi cikk azonos szempontok szerint épül fel. A névformát a szakirodalom által leginkább elfogadott alakban közlik. Ezt az illető tevékenységének helye és annak időköre követi tipográfiailag jól kiemelt formában. Valamennyi cikk, amennyiben ezekhez adatok rendelkezésre álltak, mondanivalóját öt, egymástól új bekezdésben elkülönülően pontban foglalja össze.

1. Általános jellegű adatok. Névváltozatok, életrajzi adatok, más nyomdával való kapcsolatai, az üzlet és (vagy) műhely elnevezése és helye. Ez ezekre vonatkozó konkrét levéltári források itt közvetlenül az adatokat követően olvashatók.

2. A kiadványok jellemzése. Ezek száma, ha ez alacsony, akkor azok egyenkénti felsorolásával, vagy akár a lelőhely közlésével. A jellegzetes műfajok megadása, filológiai és tartalmi fontosságuk (pl. első kiadás) kiemelésével. A szakirodalomban eddig bibliográfiailag ismeretlen kiadások közlése.

3. A nyomdai felszerelés ismertetése. Ide tartoznak a nyomdászjelvények, a nyomdai betűk, az illusztrációk, a kiadványok formátumának leírása, valamint minden más, ezekre vonatkozó jellegzetesség.

4. Problémák. Ebben a szakaszban olvashatók a vitatott kérdések, amelyeknek nem jutott hely az előző pontokban: pl. más nyomdással történő azonosítás.

5. Források és bibliográfia. Előbb az írott adatok levéltáron belüli, csomóra pontos leőhelye, majd a nyomtatott szakirodalom felsorolása található itt. Ez utóbbiak rövidítésjegyzéke nem kevesebb, mint 63 teljes lapot foglal el a kötet elején. Az így idézett kiadványok száma jóval meghaladja az ezret!

A fentiekből világosan kiderül, hogy a nemzetközi nyomdászattörténet máris valóban rendkívül jelentős és fontos művel gyarapodott e hatalmas vállalkozás első kötetének közreadásával. Nagy érdeklődéssel várjuk a továbbiakat.

BORSA GEDEON